

KUR'ÂN IŞIĞINDA KÜÇÜKLERİN EVLENDİRİL(EME)MESİ MESELESİ

Dr. Fatih ORUM

ÖZET

Öteden beri fıkıh külliyatında velileri tarafından küçüklerin evlendirilmesine cevaz verilmiştir. Bu hükmeye varılırken bazı âyetlerden istidlaller yapılmış, Hz. Âişe'nin küçük yaşta evlendirilmesi başta olmak üzere birtakım rivayetlerden söz edilmiş, hüküm üzerinde icmâ olduğundan bahsedilmiş, kıyas metodu kullanılmış, ayrıca bu hükmün maslahata mebni olduğu söylenmiştir. İslam coğrafyasında yüzyıllarca bu hükmün uygulanmasından kaynaklanan sosyal, hukuki ve psikolojik sorunlar yaşanmıştır. Bu makalede, bu hükmün delilleri incelenmiş, deliller değerlendirme ve eleştiriye tabi tutulmuş ve bu hükmün Kur'ân'a göre neden hatalı olduğu yine delillerle gösterilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Küçüklerin Evlendirilmesi, velâyet, vefî, bülûğ, rüşd.*

SUMMARY

The Issue of Marriage of Children According to Quran

For a long time, in Islamic law permission has been granted by their parents to marry of their children. This decision was mainly based on some narrations such as the marriage of Aïşe at an early age. It was also claimed that there was unanimity about the topic and the method analogy was used also. This decision has created many problems in social, legal and psychological in many muslim countries for centuries. In this article, the proofs of this provisions were examined and evaluated and also criticized. It was also proved with evidence why this provision was wrong according to Quran.

Key Words: *Marriage of children, guardianship, guardian, puberty, majority.*

GİRİŞ

Erken dönemlerden günümüze dek başta fıkıh kitapları olmak üzere konuyla doğrudan ya da dolaylı olarak nerdeyse tüm eserlerde küçüklerin

evlendirilebileceğine hükmedilmiştir.¹ Bu eserlerde konuyu delillendirme bağlamında özellikle Talâk sûresinin 4. ve Nisâ sûresinin 6. âyetlerine, Hz. Âişe'nin küçük yaşta evlendirildiğine dair rivayetlere, icmâ deliline, fikhî kıyas metoduna ve maslahat prensibine atıf yapılmıştır.²

Konu, fûrû-ı fıkıh ve usûl-i fıkıhta Kur'ân, sünnet ve kıyasın nasıl algılanıp uygulandığı açısından teorik; varılan sonucun hukuki, sosyal ve psikolojik etkileri açısından da pratik öneme sahiptir.

Bu makalede, bu hükmün delili olarak öne sürülen âyetlerden yapılan istidlaller, Hz. Âişe'nin küçük yaşta evlendirildiğine dair rivayetler, icmâ delili, yapılan kıyas işlemi ve maslahat prensibi değerlendirmeye tabi tutulacaktır. Hatalı hatta vahim olduğunu düşündüğümüz bu hükmeye varılırken yapılan hatalara değinilecektir. Bu hükmün sadece hatalı bir hüküm mü yoksa bir usûl ve anlayış meselesi mi olduğu üzerinde durulacak, ilgili âyetlerin nasıl anlaşılması gerektiği anlatılmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda âyetler arası ilişkiler üzerinde durulacak, sünnetin konumu ve fonksiyonu hakkında açıklamalarda bulunulacak ve yapılan kıyas işlemi, en azından kendi teorisi içinde teste tabi tutulacaktır. Bu yönüyle makalemiz bir yöntem iddiası da taşımış olacaktır. Bu yöntemi en basit ifadeyle herhangi bir meseleyi, Kur'ân âyetleri ve bu âyetlerin birbiriyle ilişkisinin sağlanması, Allah'ın Elçisinin bu âyet ve ilişkileri teyit eden açıklama ve uygulamaları başta olmak üzere, önceki Kutsal kitaplardan ve Arap dilinden yararlanma, ayrıca Kur'ân-fıtrat ilişkisine

¹ Şeybânî, *el-Câmi'u's-sağîr (en-Nâfiu'l-kebîr* isimli şerhle birlikte), Âlemü'l-kütüb, Beyrut, 1986, s. 170 vd.; 171; *Kitâbü'l-Asl el-ma'rûf bi'l-Mebsût*, Âlemü'l-kütüb, Beyrut, 1990, I, 409-410, II, 395; *el-Câmi'u'l-kebîr*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrût, 2000, s. 101, 102; Mergînânî, *el-Hidâye*, Beyrut, 1995, I, 186, 191, 193, 194, 195, 197, 222, 224, 258, 264, 274, 276, 286, 292, 293, 294; Mevslî, *el-İhtiyâr*, İstanbul, 1984, III, 94, 95, 155, 158, 172, IV, 12; Meydânî, *el-Lübâb*, İstanbul, t.y., III, 10, 14, 18, III, 80, 83, Şerhînî, *Muğni'l-muhtâc*, Mısır, 1958, III, 168 vd.; Derdîr, *eş-Şerhu's-sağîr*, Kahire, II, 396 vd.

² Serahşî, *el-Mebsût*, Dâru'l-ma'rife, Beyrût, 1406, IV, 212-213; Zeydân, *el-Vecîz*, Dersaadet, t.y., s. 209; Şa'bân, *İslam Hukuk İlminin Esasları*, trc. İbrahim K. Dönmez, TDV, Ankara, 1990, s. 143-144; Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, thk. Mustafa Dîb el-Büğâ, Dâru İbn Kesîr, Beyrût, 1987, "Nikâh", 38; Müslim, *Sahîhu Müslim*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Dâru İhyâi't-türâsi'l-arabî, Beyrût, t.y., "Nikâh", 69, Nesâî, *Sünen (el-Müctebâ)*, Halep, 1986, "Nikâh", 29; İbn Mâce, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Dâru'l-fikr, Beyrût, t.y., "Nikâh", 13.

atıfta bulunarak ele alma, tahlil etme ve çözüme kavuşturma çabası olarak tanımlıyoruz.³

I- KONUNUN FÜRÛ-I FIKİH ESERLERİNDE ELE ALINIŞI

Furû-ı fıkıh eserlerinde özellikle nikâh ve talâk bölümleri ve bu bölümlerin ilgili meselelerinde küçüklerin velileri tarafından evlendirilebileceğine hükmedilmektedir.⁴ Bu eserlere göre evlilik akdini yapanların âkil, bâliğ olmaları şart ise de evlilik akdinin yapılabilmesi ve sıhhati için evlenen kişilerin âkil baliğ olmaları şart değildir. Küçüklerin yerine bu görevi veliler yapmaktadır. Mezhebler arasında bir takım farklılıklar olsa da genel de baba, dede, vasî, hakim ya da asabelerden birinin velâyet sebebiyle küçükleri evlendirebileceği kabul edilmektedir.⁵ Hanefilere göre şayet velâyet icbârî ise, yani küçükler baba veya dedeleri tarafından evlendirilmişse bu durumda tarafların bülûğdan sonra muhayyerlik hakları (bülûğ muhayyerliği)⁶ da bulunmamaktadır.⁷

Yine bu kitapların talâk bölümlerinin iddet⁸ konuları içerisinde küçüklerin iddetlerinin üç ay olduğu hükme bağlanmaktadır.⁹ Bu, evlendirilen

³ Burada özetlemeye çalıştığımız metod hakkında daha geniş bilgi için bkz. Abdülaziz Bayındır, *Kur'an-ı Kerim'in Açıklamalı Meali*, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul, 2003, s. 11 vd.; *Kur'an Işığında Doğru Bildiğimiz Yanlışlar*, Süleymaniye Vakfı Yayınları, Düzeltilmiş İkinci Baskı, İstanbul, 2007, s. 296 vd.; *Ticaret ve Faiz*, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul, 2007, s. 24 vd.

⁴ 1 nolu dipnotta verilen kaynaklar burada da geçerlidir.

⁵ Hanbelilere göre küçükleri baba, vasî ya da hakim, Malikilere göre baba, dede, vasî ya da hakim, Hanefilere göre baba dede ve bunun dışındaki asabelerden biri, Şafiilere göre baba ve dede evlendirebilir. Bkz. Vehbe Zuhaylî, *el-Fikhü'l-İslâmî ve Edilletühû*, Dimeşk, 1989, VII, 180 vd.

⁶ Bülûğ muhayyerliği. Hanefilere göre babası veya baba-dedesi dışındaki bir velisi tarafından evlendirilen küçüklerin bülûğa erdikten sonra hakime başvurup evliliği feshedebilme hakları.

⁷ Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, III, 94; Meydânî, *el-Lübâb*, III, 10. Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed'e göre, küçüğü, baba veya dedesi evlendirirse bülûğ muhayyerliği yoktur. Ebû Hanîfe'ye göre hakimin evlendirmesi durumunda da bülûğ muhayyerliği yoktur. Ebû Yusuf'a göre küçükleri kim evlendirirse evlendirsün bülûğ muhayyerliği yoktur. Bkz. Vehbe Zuhaylî, *el-Fikhü'l-İslâmî ve Edilletühû*, VII, 180 vd.

⁸ İddet, kocası ölmüş veya boşanmış bir kadının beklemek zorunda olduğu süredir. Boşanmış kadın, âdet görüyorsa üç kur', görmüyorsa üç ay, hamile ise doğuma kadar bekler (Talâk, 65-4). Eşyle ilişkiye girmeden boşanan kadın iddet beklemez (Ahzâb, 33-49). Kocası ölmüş

küçüklerin boşamaya da konu olabilecekleri anlamına gelmektedir.¹⁰ Şimdi bu kitaplarda zikredilen delillere kısaca göz atalım:

Bazı fakihler Talâk sûresinin “Kadınlarınız içinden âdetten kesilmiş olanlarla, âdet görmeyenler hususunda tereddüt ederseniz, onların bekleme süresi üç aydır” mealindeki 4. âyetinde, küçüklerin iddetinin düzenlendiği görüşündedir.¹¹ Bu görüşte olanlara göre âyette geçen “*lem yahudne* = لم يحضن” ifadesi ile henüz hayız görmemiş olanlar yani çocuklar kastedilmekte, âyet küçüklerin iddetini düzenlemekte, şer'an iddetin sebebi nikah olduğu için de küçükler evlendirilebilmektedir.¹²

Nûr sûresinin “Aranızdaki bekarları evlendirin...” mealindeki 32. âyetinde bekarlar diye tercüme edilen “*el-eyâmâ* = الايامى” kelimesinin küçük ya da büyük, eş olmayan kadınlar anlamına geldiği iddia edilerek babanın küçük kız çocuğunu evlendirebileceğine hükmedilmektedir.¹³ Yine bu âyetten hareketle, baba ve dedenin küçükler üzerinde evlendirme velâyetinin sabit olduğu kabul edilmektedir.¹⁴

Küçüklerin evlendirilmesiyle ilgili olarak Rasûlullah'ın Hz. Âişe ile henüz küçük bir kız iken nikahlandığı da delil olarak gösterilmektedir.¹⁵ Bizzat Hz. Âişe'nin rivâyet ettiği söz konusu olay hadis kaynaklarında çeşitli tariklerle ve birtakım metin farklılıklarıyla geçmektedir.¹⁶ Rivâyetlerde Hz. Hatice'nin hicretten üç yıl önce vefat ettiği, Rasûlullah'ın iki yıla yakın bekar hayatı

kadın ise dört ay on gün bekler (Bakara, 2-234). Kadın bu süreyi doldurmadan yeni bir kocayla evlenemez.

⁹ Şeybânî, *el-Asl*, I, 409-410.

¹⁰ Fıkıh kitaplarında boşama erkeğe verilmiş bir haktır. Boşama için erkeğin âkil bâliğ olması gerekiyor. Adamın karsı küçükse ve karsısını boşuyorsa bu kadın için iddet söz konusu oluyor.

¹¹ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 212-213.

¹² Diyanet vakfının komisyona hazırladığı Kur'ân mealinin ilk baskılarında (1987) “*lem yahudne* = لم يحضن” ifadesi “henüz âdet görmeyenler” şeklinde tercüme edilirken daha sonraki baskılarda (2003) aynı ifade “henüz” kelimesi kaldırılarak “âdet görmeyenler” şeklinde tercüme edilmiştir.

¹³ Kâsânî, *Bedâi' u's-sanâi' fi tertîbi's-şerâi'*, Dâru'l-kütübî'l-arabî, Beyrût, 1982, II, 240.

¹⁴ Kâsânî, *Bedâi' u's-sanâi'*, II, 240.

¹⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 212.

¹⁶ Başta Urve olmak üzere hadisi Âişe'den Esved, Abdullah, Ebû Ubeyde ve Câbir b. Zeyd rivâyet etmişlerdir.

yaşadıktan sonra Hz. Âişe ile evlendiği, bu arada Âişe'nin altı yaşında olduğu, dokuz yaşında ise onunla zifafa girdiği ve Rasûlullah'ın vefat ettiğinde Hz. Âişe'nin onsekiz yaşında olduğu iddia edilmektedir.¹⁷ Şevkânî (v. 1250/1834), hadisin müttefakun aleyh olduğuna dikkat çeker.¹⁸ İbn Hacer (v. 852/1449), bu hadisin bu hükme delâletinin açık olmadığını, bu olayın muhtemelen bakirenin izni olmadan onun evlendirilemeyeceğine dair hükümden önce vuku bulduğunu, zira bu olayın hicretten önce Mekke'de geçtiğini söyler.¹⁹ Nevevî (v. 676/1277) ise bu hadisin, izni olmadan babanın küçük kızını evlendirebileceğinin cevazı hususunda sarih olduğunu, bu hadis sebebiyle bu hüküm konusunda Müslümanların icmâi bulunduğunu bildirir.²⁰ Buhârî (v. 256/870), bu hadisi rivâyet ettiği bölüme “واللاني لم يحضن” *âyetinde bülûğdan önce iddetin üç ay olarak belirlenmesi sebebiyle babanın, küçük çocuğunu nikahlaması*” başlığını koymuştur.²¹ Pek çok hadis kaynağında da bu hadis, yine aynı hükmün ifade edildiği başlıklar altında ele alınmaktadır.²² İbnü'l-Hümâm (v. 861/1457), babanın, çocuğun şahsı üzerindeki velâyet yetkisini, kıyasın hilafına sabit olmuş bir hüküm olarak görmektedir. O, bu yetkinin şahsın hürriyetiyle bağdaşmadığını fakat Hz. Âişe'nin durumunu anlatan hadis sebebiyle böyle hükmedildiği görüşündedir.²³ İbn Hazm (v. 456/1064) ise bu rivâyetten hareketle, babanın sadece küçük kız çocuğunu evlendirebileceğini söylemektedir. Ve bunu da Hz. Ebû Bekir'in, Âişe'yi Rasûlullah ile altı yaşında iken evlendirmesine dayandırmaktadır.²⁴ Ancak küçük erkek çocuğun evlendirilebileceğine dair hükme de bu hadisten çıkartılan hükme kıyasla

¹⁷ Buhârî, “Nikâh”, 38, 39, “Menâkıbü'l-ensâr”, 44; Müslim, “Nikâh”, 70; Tirmîzî, *el-Câmi'u's-sahîh Sünenü't-Tirmîzî*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir, Dâru İhyâi't-türâsi'l-arabî, Beyrût, t.y., “Nikâh”, 18; Ebû Dâvud, *Sünen-ü Ebî Dâvud*, thk. Muhammed Muhyiddîn Abdülhamîd, Dâru'l-fikr, y.y.,t.y., “Nikâh”, 32; Nesâî, “Nikâh”, 29; İbn Mâce, “Nikâh”, 13; Ahmed, *Müsned*, VI, 42, 118.

¹⁸ Şevkânî, *Neylü'l-evtâr*, Dâru'l-ceyl, Beyrût, 1973, VI, 252.

¹⁹ Şevkânî, *Neylü'l-evtâr*, VI, 252.

²⁰ Nevevî, *Şerhu Sahîh-i Müslim*, Dâru İhyâi't-türâsi'l-arabî, Beyrût, 1392, IX, 206.

²¹ Buhârî, “Nikâh”, 38.

²² Müslim, “Nikâh”, 69; Nesâî, “Nikâh”, 29; İbn Mâce, “Nikâh”, 13.

²³ İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadîr*, Dâru'l-fikr, Beyrût, t.y., III, 275.

²⁴ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, Dâru'l-âfâki'l-cedide, Beyrût, t.y., IX, 460.

varılmaktadır.²⁵ Ayrıca bu hadisten, zifaf yaşının dokuz olduğuna dair istidlâlde de bulunulur.²⁶ Serahsî'ye (v. 483/1090) göre bu hadisten hareketle, babanın küçük kızını evlendirdiğinde bülûğdan sonra kızın muhayyerlik hakkı yoktur. Zira Âişe validemiz bâliğ olduğunda Rasûlullah ona muhayyerlik tanımamıştır. Şayet evlendirilen küçük çocukların bülûğa ermeleri halinde muhayyer kılınmaları hükmü sabit olsaydı, Rasûlullah bu hakkı Hz. Âişe'ye tanırırdı.²⁷

Yine bu hükmü delillendirme bağlamında Hz. Ali'nin, kızı Ümmü Gülsüm'ü henüz küçük iken Hz. Ömer'le, Abdullah b. Ömer'in, kızını henüz küçük iken Urve b. Zübeyr ile evlendirdiği rivayet edilmekte ve bu hükmün aksine ifadelerin, sahabenin icmâna muhalefet anlamı taşıyacağı söylenmektedir.²⁸

Öte yandan küçüklerin evlendirilmesinde, kaçması istenilmeyen bir takım fırsatlar olabileceği için maslahat prensibinden de bahsedilmektedir.²⁹ Şafîiler maslahat olması durumunda küçük ya da büyük olsun akıl hastalarının (mecnûn) bir kadınla evlendirilebileceğini, âkil olan küçüğün ise birden fazla kadınla evlendirilebileceğini söylerler³⁰. Malikîler de, zinaya düşme korkusu veya malını koruyacak birisi olsun düşüncesiyle, mehri babaya ait olmak üzere maslahat için küçüğün ve akıl hastasının evlendirilebileceğine hükmetmişlerdir.³¹

II- KONUNUN FIKIH USÛLÜ ESERLERİNDE ELE ALINIŞI

Fıkıh usûlü eserlerinde küçüklerin evlendirilmesi meselesi özellikle ehliyet, velâyet ve kıyas konuları içerisinde geçmektedir.

²⁵ Abdülkerim Zeydân, *el-Müfessal fî ahkâmi'l-mer'eti ve'l-beyti'l-müslim fi'ş-şer'i'ati'l-İslamiyye*, Beyrut, 1993, I, 390; Cubûrî, *el-Velâyetü 'ale'n-nefs fi'ş-şer'i'ati'l-İslamiyye ve'l-kânûn*, Beyrut, 1976, s. 53.

²⁶ Nevevî, *Şerhu Sahîh-i Müslim*, IX, 206.

²⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 212-213.

²⁸ Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi'*, II, 240.

²⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 212-213.

³⁰ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, Mısır, 1958, III, 168,169.

³¹ Derdîr, *eş-Şehu's-sağîr*, Kahire, II, 396.

Bu bağlamda Nisâ sûresinin “Yetimleri, evlenme çağına gelene kadar deneyin; onlarda olgunlaşma görürseniz mallarını kendilerine verin; büyüyecekler de geri alacaklar diye onları israf ederek ve tez elden yemeyin. Zengin olan, iffetli olmağa çalışsın, yoksul olan uygun bir şekilde yesin. Mallarını kendilerine verdiğiniz zaman, yanlarında şahid bulundurun. Hesap sormak için Allah yeter” meâlindeki 6. âyetine atıfta bulunmaktadır. Âyette, velilerin küçüklerin malları üzerindeki velâyet hakkından hareketle şahısları üzerinde de velâyet hakları olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Debûsî (v. 430/1039) erkek yahut kadın olsun, bâkir ya da bâkire yahut da dul olsun küçüğün zorla evlendirilebileceğini, küçüklüğün müessir bir vasıf olduğunu, zira bu vasfın mal velâyetinde müessir olduğunu, evlenme velâyeti ile mal velâyetinin aynı cins maslahata mebni olduğunu söyler.³² Abdülaziz el-Buhârî de (v. 730/1330), mal velâyetinde küçüklüğün müessir vasıf olmasına binaen bu vasfın nikah velâyetinde de geçerli kabul edildiğini söyler.³³

Abdülkerim Zeydan, eserinde, “illet ile hüküm arasındaki münâsebet” başlığı altında “müessir münâsebet”i incelerken, Nisâ sûresinin 6. âyetinin, bâliğ olmayanın malı üzerinde velînin velâyetine işaret ettiğini, bu hükmün illetinin küçüklük olduğunu ve bu konuda icmâin olduğunu söyler. Müellif, aynı konuyu “mülâim münâsebet” başlığı altında da ele almaktadır. Müellif konuyu “Şâriin, aynısını hükmün cinsinde dikkate aldığı vasıf” alt başlığında ele almakta ve şöyle devam etmektedir:

“Hanefilere göre, babanın, küçük bakire kızı evlendirme konusunda sabit olan velâyetin illeti bekaret değil küçüklüktür. Zira Şâri, mal üzerindeki velâyet konusunda bu vasfı dikkate almıştır. Mal ve evlilik konusundaki velâyet aynı cinstendir ki o da mutlak velâyettir. Yani bir nevi Şâri küçüklüğü tüm bu cinsten velâyetler için illet kılmıştır. Dolayısıyla küçüklük, bekar veya dul olsun

³² Debûsî, *Takvîmü'l-edille*, thk. Halil Muhyiddin el-Meys, Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, Beyrût, 2001, s. 314–315; Hayyâde Muhammed el-Hasen, *et-Ta'lîl bi's-şebeh*, Mektebetü'r-rüşd, Riyâd, 2001, s. 109 vd.; Ebû Zehra, *Muhâdarâtü fi 'akdi'z-zevâc ve âsâruhü*, Kahire, 1971, s. 154 vd.

³³ Buhârî, *Keşfü'l-esrâr*, Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, Beyrût, 1997, III, 527.

küçüklerin evlendirilmesi konusunda velâyet hükmünün bağlandığı münâsib bir vasıf olmuştur”.³⁴

Zekiyüddin Şabân, illetin tespit edilmesi durumunda icmâin asl olabileceğini söyler. O, illeti tespit etme yolu olan “münâsebe” yani hüküm ile o hükmün uygulanacağı olay arasındaki uygunluk bağının burada kullanılabilirliğini önermekte ve şu örneği vermektedir:

“Babanın küçük bakire kızını evlendirme konusunda velâyet yetkisine sahip olduğu, icmâ ile sabit bir hükmüdür. Fakat bu hükmün dayandığı delil zikredilmemiştir. Bununla beraber, bu hükmün konusundaki illet olayın incelenmesinden anlaşılabilir ki bu illet “küçüklük” vasfıdır. Zira “küçüklük” vasfı ile “evlendirme velâyeti” hükmü arasında bir uygunluk “münâsebe” vardır. Şu halde bu illet esas alınarak kıyas yoluyla şöyle bir hükme varılabilir: Baba küçük dul kızını evlendirmede de velâyet yetkisine sahiptir.”³⁵

Müellif burada, küçük bakire kızın evlendirilmesi konusunda babanın velâyet yetkisine sahip olduğuna dair icmâî hükmün dayanağının zikredilmediğini, fakat münâsebet yoluyla –ki bu münâsebet küçük bir kızın küçüklük vasfı sebebiyle evlenme velâyetinin babasına verilmesi şeklinde gerçekleşiyor- bu vasfın tespit edildiğini söylemektedir. Ayrıca bu vasıf tespit edildikten sonra babanın küçük dul kızını da evlendirebileceği hükmüne varılabildiğinden bahseder. Aynı eserin ilerleyen sayfalarında müellif illeti belirleme metodlarını incelerken, “illeti icmâda araştırmak” başlığı altında, şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Küçüğün üzerindeki mal ile ilgili velâyet hükmünün illeti, müctehidlerin ittifakıyla, “küçüklük” vasfıdır. Evlendirmedeki velâyet de, mal ile ilgili velâyet üzerine kıyas edilir; küçük üzerinde evlendirme velâyeti sabit olur”.³⁶

Oysa müellif daha önce babanın küçük bakire kızını evlendirme konusunda velâyet yetkisine sahip olma hükmünün icmâ ile sabit olduğunu söylemekteydi. Burada bu hükme, yani küçüğün evlendirilme velâyetine

³⁴ Zeydân, *el-Vecîz*, Dersaadet, t.y., s. 209. Ayrıca bkz. Vehbe Zuhaylî, *Usûlü'l-fikhi'l-İslâmî*, Dâru'l-fikr, Dımeşk, 1986, I, 684-685.

³⁵ Şa'bân, *İslam Hukuk İlminin Esasları*, s. 121-122.

³⁶ Şa'bân, *İslam Hukuk İlminin Esasları*, s. 142.

küçüğün üzerindeki mal ile ilgili velâyet hükmüne kıyas edilerek varıldığı söylenmektedir. Belki mal velâyetine kıyasla ulaşılan, küçüğün evlendirilmesi hükmü üzerinde daha sonra icmâ olduğu söyleniyor olabilir. Fakat münâsebet yoluyla bulunduğu söylenen “küçüklük” vasfının herkesçe paylaşılmadığı, en azından Şâfiîlerin bu vasfı kabul etmedikleri eserin ileriki sayfalarında bir başka vesileyle ifade ediliyor.³⁷ Müellif aynı eserde “Münâsib Vasfın Kısımları” başlığı altında Şâri’ tarafından muteber sayılan münâsib vasfa şu örneği vermektedir:

“Küçük kızın evlendirilmesi hususunda velâyet hükmü için, “küçüklük”, münâsib bir vasıftır ve bu vasfın hükmün illeti olduğu naslarda veya icmâda belirtilmemiştir. Fakat aynı vasfı, Şâri’ın başka bir olayla dikkate aldığı ve ona hüküm bağladığı görülmektedir. Nitekim Kur’ân-ı Kerîm’de: “Evlilik çağına varıncaya kadar yetimleri deneyin. Eğer onların rüşde eriştiklerini tesbit ederseniz, hemen mallarını kendilerine verin” buyurularak küçüğün malları konusunda velâyet hükmü kabul edilmiştir. Bu, Şâri’ın küçüklük vasfını dikkate alıp bunu hükme bağladığını göstermektedir. Her ne kadar mal hususundaki velâyet ile evlendirme velâyeti birbirinden farklı birer velâyet ise de, ikisi de “velâyet” olma noktasında birleşmektedirler.”³⁸

Küçüğün üzerindeki mal velâyeti ile şahsına yönelik olan evlenme velâyeti hakkında benzerlikten bahseden Şa’bân, eserinin bir başka yerinde fer’ın şartlarından bahsederken, “kıyâs ma’a’l-fârik”tan söz etmekte ve burada mâli işlerle evlenme gibi şahsî işlerin birbirine benzemediği, benzetilmesi halinde “kıyâs ma’a’l-fârik”ın söz konusu olacağını şöyle dile getirmektedir:

“Hanefî hukukçular, bülûğ çağına gelmiş ve temyiz kudretine sahip kızın kendi evlenme akdini kendi iradesiyle yapabileceğine hükmetmişlerdir. Onlar, aynı durumdaki kızın herhangi bir malının satışını kendi bağımsız iradesiyle yapabileceği hükmüne kıyasla bu sonuca varmışlardır. Onlara göre, bu akîdlerden herbiri kadının kendisine ait hakların kullanılmasıdır, birinde kendi şahsı, diğesinde kendi malı sözkonusudur. Oysa bu kıyas, bir “kıyâs maalfârik”tır. Makîs (evlenme akdi) ile makîs aleyh (alım-satım - akdi) arasında

³⁷ Şa’bân, *İslam Hukuk İlminin Esasları*, s. 145.

³⁸ Şa’bân, *İslam Hukuk İlminin Esasları*, s. 143-144.

kıyasa elverişli bir benzerlik yoktur. Çünkü alım-satım akdi malla ilgilidir ve bu, kadının sırf kendisine ait bir haktır. Evlenme ise, evlenecek kadının şahsı olduğu gibi aynı zamanda ailesi ile de ilgilidir. Evlenme akdi, sadece karı ile kocayı birbirine bağlayan bir bağdan ibaret değildir; diğer taraftan iki aileyi birbirine bağlar, aileye yeni bir üyenin katılması sonucunu doğurur. Bu yeni üye, aileye karışacak, ailenin sınırlarına ve ahvaline muttali olacaktır. Öyleyse, evlenme konusunda, -alım-satımdan farklı olarak- velilerin de hakkı bulunduğunu kabul etmek gerekir.”³⁹

Fer’de sabit olacak hükmün, aslın hükmüne ayniyet açısından olduğu gibi cins açısından da mümasil olmasını yeterli gören Hanefîler, cins açısından mümâselet bağlamında bu örneği verirler. Yani onlar mal ile evlenme velâyeti arasında cins birliğinden söz ederler ve bunu kıyâs ma’a’l-fârik olarak görmezler.⁴⁰

III- DELİLLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Küçüklerin veliler tarafından evlendirilebilmesine cevaz veren hükmün âyet, rivâyet, icmâ, kıyas ve maslahat gibi delillerine kısaca değindik. Şimdi bu delilleri değerlendirip meseleyi Kur’ân açısından hükme bağlamaya çalışacağız.

“Kadınlarımız içinden âdetten kesilmiş olanlarla, âdet görmeyenler hususunda tereddüt ederseniz, onların bekleme süresi üç aydır...” mealindeki Talâk süresinin 4. âyetini “henüz hayız görmemiş olanlar” olarak yorumlayanlar küçüklerin evlendirilebilmesi için bu âyeti delil getirirler. Oysa Arapça’da “lem = لم” edatı dili ve mişli geçmiş zamanın olumsuz (cahd-i mutlak), “lemmâ = لَمَّا” edatı ise şimdiki bitmiş zamanın olumsuzunu (cahd-i müstağrak) ifade etmek için kullanılır. Dolayısıyla “henüz” anlamını “lem” değil “lemmâ” edatı verir.⁴¹ “lemmâ = لَمَّا” edatı başına geldiği muzari fiilin zamanını geçmişe, anlamını olumsuzu çevirir. Fiilin henüz olmadığı ama

³⁹ Şa’bân, *İslam Hukuk İlminin Esasları*, s. 127; Aynı konuyla ilgili olarak bkz. Muhammed Zekeriyâ el-Berdîsi, *Usûlü’l-fıkıh (Süllemü’l-vüsûl ile birlikte)*, y.y., 1961, s. 238.

⁴⁰ Âmidî, *el-İhkâm*, thk. Seyyid el-Cemîlî, Dâru’l-kütübî’l-arabî, Beyrût, 1404 (1984), III, 274.

⁴¹ Akyüz, Vecdi, *Arapçada Fiil Kipleri ve Yardımcıları*, İstanbul, 1994, s. 71 vd.; Çörtü, Mustafa, *Arapça Dilbilgisi Sarfı*, İstanbul, 1995, 146-147; Akdağ, Hasan, *Arap Dilinde Edatlar*, Konya, 1996, s. 118.

olmasının beklendiği anlamını kazandırır.⁴² Ayrıca çocuk için “hayız görmedi” ifadesi kullanılmaz. Çünkü zaten hayız görmediği için çocuktur. Bu ifadenin kullanılması için şahsın önce hayız görmeye başlaması sonra da çeşitli sebeplerle hayız görememesi gerekir.⁴³

Bize göre “*lem yahudne* = لم يحضن ” ile kastedilen “*mümteddetü't-tuhr*” denilen ve hayız bir kaç yıl uzayabilen kadınlardır. Âyet bu kadınların durumunu düzenlemektedir. Aksi halde bu durumda olan bir kadının boşandıktan sonra iddetinin bitmesi ve kocasının evinde geçireceği zaman seneler sürebilir. Ayrıca “*Ey iman edenler! Kadınlarla nikahlanıp da ilişkiye girmeden boşadığınızda onlara iddet yoktur*” mealindeki Ahzâb sûresinin 49. âyeti ile yukarıda zikrettiğimiz Talâk sûresinin 4. âyeti beraberce düşünüldüğünde “*lem yahudne*” ile kastedilenin “*mümteddetü't-tuhr*” denilen kadınlar olduğu kuvvet kazanmaktadır. Zira cinsel ilişki olmaksızın boşama olduğunda iddet gerekmiyorsa ve çocuklarla da fitraten ilişki kurulamayacağına göre Talâk sûresinin 4. âyetinde geçen “*lem yahudne* = لم يحضن ” ifadesi çocuklar için söz konusu olamayacaktır.⁴⁴

“*Yetimleri, evlenme çağına gelene kadar deneyin; onlarda olgunlaşma görürseniz mallarını kendilerine verin; büyüyecekler de geri alacaklar diye onları israf ederek ve tez elden yemeyin. Zengin olan, iffetli olmağa çalışsın, yoksul olan uygun bir şekilde yesin. Mallarını kendilerine verdiğiniz zaman, yanlarında şahid bulundurun. Hesap sormak için Allah yeter*” mealindeki Nisâ suresinin 6. âyetinden hareketle, velilerin küçükler üzerindeki mali velayetlerine kıyasla şahsi velayetlerinin de olacağına ulaşıp, dolayısıyla velilerin küçükleri evlendirebileceklerine hükmedilmiştir. Yani mal velayetinde müessir vasfı olmasından hareketle aynı vasfın küçüğün şahsı üzerinde de geçerli olması gerektiği düşünülüp kıyasen küçüklerin evlendirilmesi hükmüne ulaşılmıştır. Bu, fâsîd bir kıyastır (kıyâs ma'a'l-fârik). Mal ile nikah arasında benzerlik

⁴² Muhammed Sa'îd Esber, Bilal Cüneydi, *eş-Şâmil Mu'cem fi 'ülûmî'l-lügati'l-'Arabîyyeti ve mustalahâtihâ*, Beyrut, 1985, s. 751, 752.

⁴³ Bayındır, A., 10.01.2008 tarihinde Süleymaniye Vakfı'nda yapılan müzakere.

⁴⁴ Bayındır, Abdülaziz “*İlahiyat Fakülteleri I. İslam Hukuk Ana Bilim Dalı Eğitim-Öğretim Meseleleri Koordinasyon Toplantısı ve “İslam Hukuk Usulünün Problemleri” Sempozyumu*”, Çorum, 2004, s. 45 vd.

olduğunu iddia etmek hem sosyal yönden hem de fıkıh usulünde teorisi çizilen kıyas açısından kabul edilebilir değildir.

Yine İbn Şübrüme (v. 144/760)⁴⁵ ve Ebû Bekir el-Es'amm'ın (v. 200/816)⁴⁶ da dile getirdikleri gibi Nisâ sûresinin 6. âyeti küçüklerin evlendirilmelerinin mümkün olamayacağının en açık delilidir. Zira âyette bir nikah çağından söz edilmektedir. Nikah çağından bahseden bir âyetin küçüklerin evlendirilmesinin cevazı için kullanılması anlaşılır gibi değildir. Hakkında nas olan bir konuda kıyas yapmak da fasîd bir kıyastır (kıyâs fâsîdü'l-i'tibâr).

Biz Nisâ sûresinin ilgili âyetlerinden hareketle evlilik çağının bülüğ ile değil rüşd ile başladığını düşünmekteyiz.⁴⁷ Nisâ sûresinin 2 ilâ 6. âyetleri şöyledir:

2. *Yetimlere mallarını verin. Temizi murdara değiştirmeyin, onların mallarıyla kendi mallarınızı karıştırarak yemeyin, çünkü bu büyük bir suçtur.*
3. *Eğer, (velisi olduğunuz) bu yetim kızlara karşı hakka uygun davranmamaktan korkarsanız onlarla değil, hoşunuza giden başka kadınlarla iki, üç ve dörde kadar evlenin; aralarında adaleti yerine getirememekten korkarsanız bir tane almalısınız veya sahip olduğunuz ile yetinmelisiniz. Sıkıntıya düşmemeniz için en uygun olanı budur.*
4. *Kadınlara mehirlerini cömertçe verin, eğer ondan gönül hoşluğu ile size bir şey bağışlarsa onu afiyetle yiyin.*

⁴⁵ İbn Şübrüme, bülüğa erinceye kadar babanın küçük kızını evlendiremeyeceğini, Rasûlullah'ın Âişe ile evlenmesinin mehirsiz mevhuba olarak ve dörtten fazla kadınla evlenebilmesi gibi Rasûlullah'a mahsus fiillerden olduğunu söylediği rivâyet edilmektedir. Bkz. İbn Hazm, *el-Muhallâ*, IX, 459. Ayrıca bkz. Şevkânî, *Neylü'l-evtâr*, VI, 252.

⁴⁶ Muhaliflerin arasında Osman el-Bettî (v. 760)'nin de adı geçmektedir. Bkz. Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi*, II, 240.

⁴⁷ Bu çağın bülüğ ile başladığını söyleyenler için bkz. H. İbrahim Acar, “*İslam Hukukunda Evlenme ehliyeti Bakımından Küçüklerin Evlendirilmesi Problemi*”, Dini Araştırmalar, Mayıs-Ağustos 2003, Ankara, s. 136-137.

5. Allah'ın sizi koruyucu kılmış olduğu mallarınızı, beyinsizlere vermeyin, kendilerini bunların geliriyle rızıklandırıp giydirin ve onlara güzel söz söyleyin.
6. Yetimleri, evlenme çağına gelene kadar deneyin; onlarda olgunlaşma görürseniz mallarını kendilerine verin; büyüyecekler de geri alacaklar diye onları israf ederek ve tez elden yemeyin. Zengin olan, iffetli olmağa çalışsın, yoksul olan uygun bir şekilde yesin. Mallarını kendilerine verdiğiniz zaman, yanlarında şahid bulundurun. Hesap sormak için Allah yeter.

Görüldüğü gibi Nisâ sûresinin 2. âyetinde yetimlerin mallarının kendilerine verilmesi emredilmektedir. 6. âyette ise nikah çağına kadar yetimlerin sınanması ve nikah çağına girdiklerinde, yani rüşde erdiklerinde de mallarının kendilerine verilmesi emredilmekte, dolayısıyla 2. âyette mallarının kendilerine verilmesi gereken yetimlerin rüşde erenler olduğu ortaya çıkmaktadır. Nitekim sûrenin 3. âyetinde, kendileriyle evlenilmesi söz konusu olan yetimlerin 2. âyette malları kendilerine verilen, yani 6. âyete göre rüşde ermiş yetimler olduğu ortaya çıkmaktadır. “Rüşd çağına erişinceye kadar, yetimin malına, sadece iyi tutumla yaklaşın...” mealindeki En’âm sûresinin 152 ile İsrâ sûresinin 34. âyetleri de konuya açıklık getirmektedir.⁴⁸ Bu iki âyette rüşd çağına kadar yetimlerin mallarına iyilikle muamale edilmesi emredilmektedir. Nisâ sûresinin 6. âyetinde de evlilik çağına dek yani rüşde erinceye kadar aynı şeyler emredildiğine göre bu âyetlerde geçen “eşüddeh = أشده ” kelimesi ile rüşd aynı anlama gelmektedir. Aynı kelimenin kullanıldığı Yûsuf sûresinin “Yûsuf rüşde ulaştığında ona hüküm ve ilim verdik” mealindeki 22⁴⁹, Kasas sûresinin “Musa rüşde ulaşıp istiva ettiğinde ona hüküm ve ilim verdik” mealindeki 14 ve Ahkâf sûresinin “...Nihayet insan rüşde erdiğinde ve kırkına vardığında...” mealindeki 15. âyetleri de bu kelimeyle (أشده)

⁴⁸ Âyete geçen “ حتى يبلغ أشده ” ifadesiyle rüşdün kastedildiğine dair bkz. Şevkânî, *Fethu'l-kadîr*, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1983, II, 177; Komisyon, *et-Tefsîru'l-vasîl*, Kahire, 1977, III, 1357; Tantâvî, *et-Tefsîru'l-vasîl li'l-Kurâni'l-Kerîm*, Dâru'l-maârif, Kahire, t.y., V, 219; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, (Sadeleştirilmiş Baskı) İstanbul, t.y., III, 547; Vehbe Zuhaylî, *et-Tefsîru'l-münîr*, Beyrut, 1991, VIII, 104.

⁴⁹ Zaten sûrenin 23 ve devamındaki âyetlerden de kadının da Hz. Yûsuf'a bu aşamadan, yani Hz. Yûsuf'un rüşde ermesinden sonra ilgi duyduğu görülmektedir.

kastedilenin rüşd olduğunu desteklemektedir. Yine aynı kelime Mü'min sûresinin “Sizi önce topraktan sonra meni parçasından, sonra rahme yapışık kan pıhtısından yaratan odur. Sonra sizi bir bebek olarak çıkarır, sonra kuvvetli çağınıza (rüşde) eresiniz, sonra ihtiyaçlar olarsınız diye yaşatır...” mealindeki 67. âyetinde de aynı anlamda kullanılmıştır. Rüşd ile bülûğün ayrı şeyler olduğu ortaya çıkmakta, böylece Kur'ân'ın evlilik çağı olarak bülûğu değil rüşdü esas aldığı görülmektedir. Serahsî'nin iddia ettiği gibi⁵⁰ 6. âyette geçen evlilik çağından kastedilenin ihtilam olması mümkün gözükmemektedir. Zira küçüklerin bülûğa ulaşmalarından bahseden âyetler Nûr sûresinin 58 ve 59. âyetleridir. Sûrenin 58. âyetine göre el altındaki köle ve cariye ile bülûğdan önce çocukların, efendi ve ebeveynlerinin odalarına sabah namazından önce, öğleyin soyduklarında ve yatsıdan sonra olmak üzere üç vakit girmelerinin izne bağlı olduğu görülmektedir. Sûrenin 59. âyetinde ise artık bülûğa erdiğinde çocukların her vakitte izin istemeleri emredilmektedir. Aynı sûrenin 31. âyetinde, kadınların gizli kadınlık hususiyetlerinin farkında olmamanın, çocukların bir sıfatı olarak zikredilmesi de önemlidir. Öte yandan Serahsî'nin iddia ettiği gibi Nisâ sûresinin 6. âyetinde kastedilenin ihtilam olduğu kabul edilse dahi bu anlayış en azından bülûğdan önce küçüklerin evlendirilmelerinin mümkün olamayacağını gösterir. Zira ihtilam bülûğun başlangıcını tayin eder ki bülûğun anlamının küçüklüğün sona ermesi olduğu hususunda şüphe yoktur.⁵¹ Ayrıca Nûr sûresinin 59. âyetinde bülûğun başlangıcının ihtilam olduğu da görülmektedir. Uyanıncaya kadar uyuyanın, ihtilam oluncaya kadar çocuğun ve iyileşinceye kadar mecnunun sorumlu olmadığına dair hadis de bunu desteklemektedir.⁵² İbn Hacer (v. 852/1449), erkek ya da kadın olsun ibadet ve diğer ahkâmı ihtilamın gerekli olduğu hususunda ulemânın icmâi olduğundan bahsetmektedir.⁵³ İbn Kudâme (v. 620/1223) de farz ve ahkâmın ihtilam olmuş erkek, hayız görmüş kadın üzerine olduğu hususundaki icmâdan

⁵⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 212.

⁵¹ Bu konudaki iki araştırma için bkz. Huzâî, *Davâbitu'l-bülûğ 'inde'l-fukahâ*, Beyrut, 2002, s. 12 vd.; Kübeysî, *es-Sağîr beyne ehliyyeti'l-vücûb ve ehliyyeti'l-edâ*, Dâru's-sakâfe, Katar, t.y., s. 36 vd.

⁵² Dârimî, *Dâru'l-kütübî'l-İlmiyye*, Beyrût, 1407, “Hudûd”, 1.

⁵³ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, Kahire, 1959, VI, 204-205.

bahsetmektedir.⁵⁴ Fakat İbn Hacer eserinin bir başka yerinde babanın küçük kızını zorla evlendirebileceği hususunda âlimlerin icmâi olduğunu söylemektedir. Hatta İbn Hacer, Talâk sûresinin 4. âyetinde geçen “ لم يحضن ” ifadesinden bu hükmün çıkartılmasının güzel bir istinbât olduğunu fakat bu yetkinin sadece babaya verilmesi ve sadece bakire kızları kapsadığına dair tahsisin âyette olmadığını belirtmektedir.⁵⁵

Kâsânî, Nûr sûresinin “Aranızdaki bekarları, kölelerinizden ve carielerinizden elverişli olanları evlendirin...” mealindeki 32. âyetinde geçen “*eyâmâ* = الایامی ” kelimesinin küçük ya da büyük, eşi olmayan kadınlar anlamına geldiğinden hareketle babanın küçük kız çocuğunu evlendirebileceğini söylemektedir.⁵⁶ Kâsânî'nin ifadelerinden anlaşıldığına göre bu âyeti aynı amaçla Ebû Hanîfe de delil olarak kullanmaktadır.⁵⁷ Oysa âyetin devamında “*Eğer fakir iseler, Allah kendi lutfu ile onları zenginleştirir*” buyrulmaktadır. Yani fakir oldukları söylenen kişiler, evlendirilmesi istenilen kişilerdir. Bu, bu kişilerin kendilerine yetecek kadar malları olmadığını gösterir. Nisâ sûresinin 6. âyeti ile bu âyet beraber düşünülürse malı üzerinde tasarruf yetkisi olmayanlar için bu ifade kullanılamaz. Çünkü malı üzerinde tasarruf yetkisi olmayanlar reşit değildir. Dolayısıyla bu âyette geçen “*eyâmâ* = الایامی ” kelimesinden kastedilenler rüşde eren kişilerdir. Nitekim sözlüklerde “*eyâmâ* = الایامی ” kelimesin tekili olan “*eyyim*” kelimesi, eşi olmayan kadın veya erkek anlamına gelir.⁵⁸ “*Eyyim*” kelimesi bir hadiste şöyle geçmektedir: “*Eyyime sorulmadan, bakireden izin alınmadan nikahı kıyılmaz. Dediler ki: Ey Allah'ın Rasulü! Onun izni nasıldır? Dedi ki: susması*”.⁵⁹ Bu kelime ile kastedilen dul kadındır. Hadis dul kadınların evlilik için görüşlerinin alınması gerektiğinden bahsetmektedir. Şayet bu kapsama çocuklar da girseydi çocuklar üzerinde iddia edilen velâyet sebebiyle bunlara görüşlerinin sorulmaması gerekirdi.

⁵⁴ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, Dâru'l-fikr, Beyrût, 1405, IV, 297.

⁵⁵ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, XI, 95.

⁵⁶ Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi'*, II, 240.

⁵⁷ Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi'*, II, 241.

⁵⁸ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, Beyrut, 1990, “eym” maddesi; Hasaneyn Muhammed, Mahlûf, *Safyetü'l-beyân li me'âni'l-Kur'ân*, Kahire, 1984, s. 452.

⁵⁹ San'ânî, *Sübülü's-selâm*, Beyrut, 1990, III, 252.

Ayrıca âyetin hemen devamında yine evlendirilmeleri emredilen köle ve cariyelerin “*sâlih*” yani evliliğe uygun olmaları⁶⁰ kaydının konulmuş olması da önemlidir.

Öte yandan Kur'an'daki evliliğe dair ayetlerin bütününde küçüklerin bu kapsama girmediği görülür. Mesela Bakara sûresinin 221. âyetinde iman etmedikçe müşrik kadın ve erkeklerle evlenilmemesi, bunlara duygusal yakınlık hissedilse (ولو اعجبتم - ولو اعجبكم) bile mümin erkek ve kadına tercih edilmemeleri emredilmektedir. Hiçbir çocuğun cinsel ilişki bağlamında bir erkek veya kadına duygusal yakınlık hissettiği düşünülemez. Evlilik bağlamında duygusal yakınlığın konu edinildiğini Nisâ sûresinin 3. âyetinde de (ما طاب لكم) görmekteyiz. Burada, yetimlerin haklarına riayet hususunda emin olunmaması halinde duygusal yakınlığın söz konusu olabileceği kadınlarla evlenilebileceği belirtilmektedir. Buradaki “*hoşa gitme*” çocuklar için düşünülemeyeceğine göre âyetin başındaki yetimlerin küçükleri de kapsadığı bu açıdan da söylenemez. Oysa âyette geçen “*el-yetâmâ* = الیتامی ” kelimesinin küçükleri de kapsadığından hareketle bu âyet yetim çocukların da evlendirilebileceğine delil getirilmektedir.⁶¹ Hatta bu kelimenin sadece bülûğa ermemiş küçükler için kullanıldığı söylenip bu âyet, küçük yetimlerin velileri tarafından evlendirilebileceğine delil gösterilmektedir.⁶² Yetim kelimesi, âyetler dikkate alındığında küçükleri de büyükleri de kapsamaktadır. Fakat Nisâ sûresinin 6. âyeti başta olmak üzere nikah çağına işaret eden âyetler dikkate alındığında yetim kelimesinin Kur'an'da küçükleri de içine alacak şeklindeki kullanımının, küçüklerin evlendirilebileceğine delil olmayacağı anlaşılır.

Yine evlenecek çiftlerin “*muhsan*” ve “*muhsana*” olması Kur'an'ın olmazsa olmaz şartlarındandır. Nisâ sûresinin 25. âyetinde hür muhsana kadınlarla evlenmeye güç yetiremeyenlerin cariyelerle evlenebilecekleri

⁶⁰ Ak, Halid, *Mevsû'at-ü fıkhi'l-mer'eti'l-müslime mine'l-kitâb ve's-sünne*, Beyrut, 1992, s. 177.

⁶¹ İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadîr*, III, 275.

⁶² Şeybânî, *el-Hucce*, Âlemü'l-kütüb, Beyrut, 1965-1971, III, 146 vd. Adevî, *Câmi'u'ahkâmi'n-nisâ*, III, 354 (1 nolu dipnot). Şeybânî, Nisâ sûresinin 127. âyetiyle ilgili olarak *el-Hucce*'de لاتؤتونهن ifadesini لاتزوجهن şeklinde tefsir etmekte ve bunu desteklemek bağlamında da لاتؤتونهن ifadesini zikretmektedir. لاتؤتونهن ما كتب لهن وترغون أن تتكوهن ifadesini olumsuz yani nikahlamayı istemediğiniz anlamda kullanmakta ve şayet yetimlerin nikahı caiz olmasaydı Allah azarlar mıydı? demektedir. Bkz. a.g.m., a.g.e., III, 144 vd.

belirtilmekte, bu cariyelerin iffetli olmaları, zina etmemeleri, dost tutmamaları gibi özellikleri olmasından, fuhuş yapmaları durumunda takınılacak tavırdan ve tüm bunların günaha düşmekten korkanlar için olduğunda bahsedilmektedir. Tüm bunlar evlilik çağına ulaşmamış bir küçük için düşünülemez. Bu özellikler erkek ve kadında müşterektir.

Yine Nûr sûresinin 3. âyetinde zina eden adamın yine zina eden veya müşrik kadınla, zina eden kadının da zina eden veya müşrik bir erkekle evlenebileceğinden bahsedilmektedir. Zina ve şirk fiilinin küçüğe nisbeti düşünülemez.

Nisâ sûresinin 23 ve 24. âyetlerinde evlenilmesi yasak olan kadınlar sayıldıktan sonra “*Bunlar dışında kalan kadınları, namuslu yaşamınız ve zinadan kaçınmanız şartıyla mallarınızı vererek eş olarak almanız size helal kılınmıştır*” buyrulmuştur. Buradaki “*entebeğû = ان تبتغوا*” ifadesinin faili evlenecek erkeklerdir. Malını kullanma yetkisine yani rüşde sahip olmayanlar için böyle bir ifade kullanılamaz. Bu sûrenin 6. âyeti buna manidir. Burada evlenilecek kadın da kendi malında tasarruf yetkisine sahip olmalıdır.

Yüce Allah bu sûrenin 4. âyetinde şöyle buyurmuştur: “*Kadınlara mehirlerini cömertçe verin. Eğer ondan gönül hoşluğuyla size bir şey bağışarlarsa onu afiyetle yeyin.*” Mehir de bir mal olduğu için kadının o mehri alıp sahiplenmesi reşit olmasına bağlıdır. Gönül hoşluğuyla yapacağı bağışın geçerliliği de ancak reşit olması halinde geçerlidir. Nitekim Bakara sûresinin 229 ve Nisâ sûresinin 19. âyetlerinde de evli kadınlar kendi malları üzerinde tasarrufa yetkili kadınlar olarak tanımlanmıştır. Bütün bu âyetler gösteriyor ki, eşlerden her biri malları üzerinde tasarruf yetkisine sahip reşit kimseler olmalıdır. Nikah anından itibaren evli kişi vasfını kazandıkları için nikah esnasında reşit olmaları kaçınılmazdır.

Hz. Âişe'nin küçük yaşta evlendiğine dair yukarıda sözü edilen rivayetle birlikte aynı konuyla ilgili farklı rivâyetler, tarihi olaylar arası mukayese ve çıkarımlar ve tarihi kaynaklardan hareketle Hz. Âişe'nin zifaf yaşının 8-21 yaş

aralığında olduğuna dair tespitler de bulunmaktadır.⁶³ Yapılan bir çalışma şu hususlara dikkat çekmiştir:

Âişe'nin risaletten önce yani cahiliye döneminde doğduğunu söyleyen Tabarî'nin, Âişe'nin 620 yılında nişanlanıp 623 yılında Rasûlullah ile birlikte yaşamaya başladığını söylemesi tarihi bir çelişkidir. Zira bu, Âişe'nin 613 yılında yani risaletten sonra doğduğu anlamına gelir.

İbn Hacer'e göre Fâtıma doğduğunda Rasûlullah otuzbeş yaşındaydı. Fâtıma Âişe'den beş yaş büyüktü. Dolayısıyla Âişe doğduğunda Rasûlullah kırk yaşındaydı. Rasûlullah'ın, Âişe ile Medine'de evlendiği dikkate alındığında Âişe'nin en az oniki yaşında olması gerekir.

Abdurrahman b. Ebi'z-Zinâd, İbn Kesir ve İbn Hacer'e göre Ablası Esmâ Âişe'den on yaş büyüktü. Esmâ hicri 73 yılında yüz yaşında öldü. Dolayısıyla Esmâ'nın hicrette 27-28 yaşlarında olması gerekir. Esmâ Âişe'den on yaş büyükse Âişe hicrette 17-18 yaşında olmalıdır. O halde Âişe Rasûlullah'la beraber yaşamaya başladığında 19-20 yaşlarında olmalıdır.⁶⁴

Âişe'nin Bedir ve Uhut savaşlarına katılmış olduğu ve kadınların savaştaki fonksiyonlarını icra ederken olması gereken yaşları dikkate alındığında yaşının büyük olması gerekir.

⁶³ Savaş, Rıza, “*Hz. Âişe'nin Evlenme Yaşı İle İlgili Farklı Bir Yaklaşım*”, D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, IX, İzmir, 1995, s. 139-144; Coşkun, Selçuk, “*Hadislerin Tarihe Arzı'nın Uygulamadaki Bazı Problemleri (Hz. Âişe'nin Evlilik Yaşı Örneğinde Bir İnceleme)*”, Ekev Akademi Dergisi, yl. 8, sy. 20, Yaz 2004, s. 184 vd. Öte yandan Rasûlullah'ın Hz. Âişe ile altı yaşında nişanlanıp dokuz yaşında evlendiği sonucuna ulaşan bir çalışma için bkz. Azimli, “*Hz. Âişe'nin Evlilik Yaşı Tartışmalarında Savunmacı Tarihçiliğin Çıkması*”, İslâmî Araştırmalar Dergisi, c. 16, sy. 1, 2003, s. 28 vd. Bir başka araştırmacı her iki grubun görüş ve delillerine yer verdikten sonra Hz. Âişe'nin küçük yaşta evlendiğine dair rivâyetlerin kısmen daha güçlü olduğuna dikkat çekmektedir. Bkz. Erul, Bünyamin “*Hz. Âişe Kaç yaşında Evlendi? Dokuz Mu? On Dokuz Mu?*”, İslâmî Araştırmalar Dergisi, C: XIX, sy. 4, 2006, s. 637 vd.

⁶⁴ Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nin “*Âişe*” maddesinde Hz. Âişe'nin 614 yılında doğduğu söylenmektedir. Aynı ansiklopedinin “*Esmâ bint Ebû Bekir es-Siddîk*” maddesinde, Esmâ'nın Âişe'den on yaş büyük olduğu ve yüz yaşında 73/692 yılında vefat ettiği söyleniyor. Bu iki madde arasında tarihi bir çelişki gözükmektedir. Şayet Esmâ Âişe'den on yaş büyükse ve yüz yaşında iken 692 yılında vefat ettiyse Âişe'nin 602 yılında yani risaletten önce doğmuş olması gerekir. Krş. Fayda, Mustafa, DİA, “*Âişe*”, II, 201 vd.; Yardım, Ali, DİA, “*Esmâ bint Ebû Bekir es-Siddîk*”, XI, 402 vd.

Rivayetlerde Âişe'nin hicretten sekiz yıl önce doğduğu söylenmektedir. Oysa Âişe Kamer suresinin ayetlerinin indiği esnada oyun çağında bir kız çocuğu olarak Rasûlullah'ın yanında bulunduğunu söylüyor. Kamer sûresi hicretten sekiz yıl önce inmiştir. Bu olayı beşikteki bir çocuğun idrak edemeyeceği düşünülürse bu ayetler indiğinde Âişe'nin 6-13, Rasûlullah ile evlendiğinde de 14-21 yaş aralığında olması gerekir.

Hz. Hatice vefat ettiğinde Havle bintü Hakîm, Rasûlullah'a gelerek dul ya da bakire biriyle evlenmek isteyip istemediğini sordu. Rasûlullah, bakirenin kim olduğunu sorunca o da Âişe'yi önerdi. Bâkire kelimesi çocuk için kullanılamaz. Birine bâkire denebilmesi için o kişinin en azından bâliğa olması gerekir.⁶⁵

Hz. Âişe'nin başta olmak üzere küçüklerin evlendirildiğine dair sözü edilen rivayetler, Nisâ sûresinin 6. âyetinde geçen nikah çağı ifadesi ile birlikte düşünülmelidir. Çünkü o günkü toplumun zihninde bu ifadenin bir anlam taşıyor olması gerekir. İbrahim sûresinin 4. âyetinde iyice açıklasın diye her elçinin kendi toplumunun dili ile gönderildiği bildirilmektedir. Ayrıca Rasûlullah o toplumun genel kabulünün dışında bir iş yapmış olsaydı bunu gündeme getirmek için yarışanlar olurdu.⁶⁶

Küçüklerin evlendirilmesine cevaz verirken sözü edilen maslahat prensibi de oldukça tartışmaya açıktır. Küçükler evlendirilerek ekonomik, biyolojik ve psikolojik olarak kaldıramayacakları yükün altına sokulmuş ve kişinin sevme, sevilme gibi en tabii hak ve ihtiyaçları ihlal edilmiş olmaktadır. Evlilik müessesesinden beklenen hangi maslahatlar bu evlilikten beklenebilir?

Görüldüğü gibi âyetlerden istidlâl yaparken, âyetler arası ilişkilere dikkat edilmemiş, sünnet başlı başına müstakil bir delil kabul edilip küçüklerin evlendirilmesine dair zihinlerde oluşturulan ön kabul, âyetleri anlamının önünde engel teşkil etmiş, bu sebeple Arap dilbilgisi kuralları, fitrat delili ve toplumun kadına bakış açısının bir uzantısı olarak kadın ve mal arasında

⁶⁵ Dr. T.O. Shanavas, “¿Era novia Aisha a los seis años? El viejo mito expuesto por”, <http://www.webislam.com/?id=5292>. Makalenin Beşir Bekârî tarafından Arapça'ya tercümesi için bkz. oasisdetolerancia.maktoobblog.com/966459.

⁶⁶ Coşkun, “Hadislerin Tarihe Arzı”nin Uygulamadaki Bazı Problemleri (Hz. Âişe'nin Evlilik Yaşı Örnekleminde Bir İnceleme)”, Ekev Akademi Dergisi, s. 196.

benzerlik olduğu düşüncesiyle fikhî kıyas şartları ihlal edilmiştir. İleri sürülen her delil üzerinde ihtilafın olmasına rağmen icmâdan bahsedilebilmiş, küçüklere yapılabilecek en büyük kötülük maslahat olarak görülebilmiştir.

SONUÇ

Sonuç olarak küçüklerin evlendirilmesine dair getirilen deliller bize göre kabul edilebilir değildir. Küçüklerin evlendirilmesi hükmüne ulaşmak için küçüklük vasfından hareketle mal velâyetine yapılan kıyas, hem *kıyâs fâsidi'l-i'tibâr* yani nassa muhalif hem de *kıyâs ma'a'l-fârk* yani asl ile fer arasında örtüşmenin olmadığı bir kıyastır. Âyetlerle, küçüklerin evlendirilemeyeceği hükmüne varıldıktan sonra, küçüklerin evlendirilebilmeleri hükmünü doğuracak kıyas yapılamaz. Âişe validemizin küçük yaşta evlendirilmiş olduğunu kabul edenler en azından bu evliliğin evlilikle ilgili âyetlerin inmesinden önce gerçekleştiğini dikkate almalıydılar. Ancak bize göre fitraten hiçbir zaman küçüklerin evlendirilmesi mümkün olamaz. Günümüzde de çocuk istismarcılarına karşı toplumumuzun diğer olaylarla kıyaslanamayacak derecede gösterdikleri sert tepki ve hassasiyetleri fitratın bir tezahürüdür.

Bu hükmün günümüzde kimi vicdanlarda sebebiyet verdiği sıkıntı, büluğ muhayyerliğinden bahsetmek, konunun tartışmalı olduğunu ya da tarihi, coğrafi, kültürel ve sosyal yönleri bulunduğunu söylemek ya da Osmanlı Aile Kararnamesinde bir takım düzenlemeler yapıldığı refleksini göstermekle değil, bu hükmün Kur'ân açısından hatalı olduğunu ortaya koymakla giderilmelidir. Zira bu hükmün günümüzde de hâlâ çocuk istismarına sebep olduğu bilinmektedir.⁶⁷

⁶⁷ Son yıllarda başta Suudi Arabistan olmak üzere zengin Körfez ülkelerinden, özellikle Mısır ve gelir düzeyi düşük ülkelere gelenlerin, fakir ailelerin yaşı çok genç kızlarını para karşılığı satın almaları ve örfî nikah kıymaları Mısır'da insan hakları kuruluşlarını ayağa kaldırmış ve bu tür eylemlerin cezalandırılması istenmiştir. Bkz. Hayrettin Karaman, Yeni Şafak, <http://yenisafak.com.tr/Yazarlar/?i=14977&y>.